

**Fokozottan kiszolgáltatott fogvatartotti csoportokhoz tartozók
meghallgatásának sajátos módszerei
– KÜLFÖLDI ÉS NEMZETI VAGY ETNIKAI KISEBBSÉGHEZ
TARTOZÓ SZEMÉLYEK –**

Módszertani anyag a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak végrehajtásához

Az OPCAT¹ 19. cikke értelmében a nemzeti megelőző mechanizmusoknak a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése érdekében a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot az OPCAT 4. cikk szerinti fogvatartási helyeken (így például börtönökben, kórházakban, iskolákban, a gyermekek, időskorúak, mentális betegséggel vagy fogyatékossgal élő személyek gondozásával foglalkozó intézményekben)² rendszeresen vizsgálniuk kell.

Az NMM megelőző tevékenysége körében a fő feladata a fogvatartási helyszínek látogatása. Ennek során az elsődleges információforrás a szabadságuktól megfosztott személyekkel való közvetlen találkozás, velük interjú készítése annak érdekében, hogy első kézből jusson a helyzetükre vonatkozó információhoz.

Bár a fogvatartottak általában is kiszolgáltatott személyeknek minősülnek, egyes csoportjaik esetében bizonyos tulajdonságok és/vagy körülmények folytán ez fokozottan érvényesül, mely körbe beletartoznak például a nők, fiatalok, kisebbségi csoportok tagjai, külföldiek, fogyatékossgal élők, nemi kisebbséghez tartozók.³

Több kockázati tényező együttesen (interszekcionalitás) fokozott sérülékenységet idézhet elő, illetve azzal a következménnyel is járhat, hogy az érintett a kínzás és egyéb rossz bánásmódok sajátos formáival szembesülhet.⁴

A kiszolgáltatott helyzetet megalapozó tulajdonság, körülmény jellemzően hatással van az érintett személlyel való kommunikációra is, melyet mind a helyszíni látogatás előkészítése, mind annak lebonyolítása során figyelembe kell venni.

A magyar nemzeti megelőző mechanizmus által 2021. szeptember 29-30-án szervezett „Speciális fogvatartotti csoportok esetében alkalmazható interjútechnikák” tematikájú nemzetközi workshopon a résztvevők tapasztalatcseréje alapján az NMM-ek kiszolgáltatott csoportokat érintő látogatásaival kapcsolatban az alábbi közös követelmények körvonalazódtak:

1. A helyszíni látogatást megelőzően:

- a látogatás alapos előkészítése;
- tapasztalati szakértők bevonása (és részvételük a monitorozás minden szakaszában);
- a látogatócsoport megfelelő összetétele (létszám, nem, életkor, szakmai háttér – multidiszciplinaritás);

2. a vizsgálat lefolytatása, interjútechnikák:

- 'do no harm' – ne árts!;
- a meghallgatott személy tájékoztatása;
- empátia;
- traumatudatos szemlélet;

- megfelelő idő biztosítása;
- az interjú során kapott információk bizalmas kezelése;
- a címkézés, általánosítás, előítéletesség kerülése;
- megfelelő nyelvezet és terminológia használata;
- a testbeszédre való odafigyelés;
- alapos információgyűjtés és cross-check, trianguláció;
- visszajelzés;

3. A vizsgálatot követően:

- megtorlás tilalma;
- a jelentés tartalma, struktúrája; a nemzetközi emberi jogi sztenderdek figyelembe vétele;
- utánkövetés;
- továbbképzés fontossága, érzékenyítés;
- kapcsolattartás (*SPT, CPT, NMM, Network, szakértők*).

Interjúzás külföldi és nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó személyekkel⁵

A szabadságuktól megfosztott külföldi személyek társadalmi elszigetelődésük, a nyelvi, kulturális, szokásbeli és vallási különbségek, illetve a családi kötelek és a külvilággal való kapcsolattartás hiánya miatt különösen kiszolgáltatott helyzetben vannak. Emellett egyes külföldi személyek, különösen a menekültek, származási országukban kínzás áldozataivá váltak. A fogvatartási helyeken általában nem tudják a speciális igényeiket – saját nyelv, eltérő kultúra, szokások – figyelembe venni, vagy éppen az ezekkel kapcsolatos sztereotípiáknak megfelelően bánnak velük.

A nemzeti és etnikai kisebbségek személyi szabadságuktól megfosztott tagjai a társadalmi státuszuk, valamint a társadalomban velük szemben tapasztalható előítéletek és sztereotípiák következtében tekinthetők kiszolgáltatott személyeknek. Jellemzően felülreprezentáltak a büntető igazságszolgáltatási rendszerben a vádlottak és elítéltek körében.

A szabadságuktól megfosztott külföldi személyekkel folytatott interjúk nehézségei:

- nyelvi akadályok;
- a hatékony kommunikációt emellett az eltérő kulturális és szociális háttér is gátolhatja; figyelembe kell venni:
 - o az interjúalany nemét;
 - o társadalmi státuszát;
 - o az ahhoz kapcsolódó viselkedési elvárásokat (pl. a fizikai kontaktus eltérő szabályai – kézfogás, szemkontaktus);
- ha kínzás áldozata vagy sok összeadódó negatív esemény hatására:
 - o traumatizálódott;
 - o bizalmatlan.

Mi segíthet felülkerekedni a nehézségeken:

- a látogatócsoport megfelelő összeállítása (nemi összetétel, nyelvismeret, etnikai összetétel, a kultúra ismerete, megfelelő képzés és felkészülés, multidiszciplinaritás);
- tolmács alkalmazása;
- traumatudatos hozzáállás;
- az interjú során használt fogalmazásmód, nyelvezet:
 - o legyen egyszerű, a kérdések egyértelműek;
 - o ne korlátozzuk vagy befolyásoljuk a válaszokat (nyitott kérdések)

- szükség esetén kérdezzünk rá további részletekre, fogalmazzuk át a kérdést.
- szánjunk időt az interjúalanyra (a bizalom kialakulása hosszabb időt vesz igénybe; akár több találkozásra is szükség lehet)

Tolmács bevonása:

- kiválasztása során körültekintően kell eljárni (különösen, ha nem professzionális tolmács):
 - legyünk tisztában szakmai és személyes háttérével;
 - figyelemmel kell lenni a potenciális interjúalanyok korára, nemére, etnikai származására, stb.;
 - megfelelő nyelvismeret (nyelvjárások); legyen tisztában a kulturális háttérrel, rendelkezzen ország- és régió-specifikus ismeretekkel;
- a tolmács kapja meg a szükséges háttérinformációkat (beleértve az adatok bizalmas kezelésének alapelvét);
- az interjúztató irányítsa a beszélgetést:
 - közvetlenül az interjúalanyhoz szóljon;
 - a tolmács jelezze, ha az interjúalany nem ért valamit, ne ő fogalmazza át a kérdést.

A szabadságuktól megfosztott nemzeti és etnikai kisebbségek tagjaival folytatott interjúk nehézségei:

- folyamatos negatív hatások (előítéletek, sztereotípiák) következtében traumatizálódhatnak – trauma-tudatos hozzáállás;
- a hatékony kommunikációhoz fontosak az interkulturális ismeretek;
- a társadalmi kirekesztettség következtében e csoportok tagjai gyakran alacsony képzettségűek – bonyolult szakmai nyelvezet helyett alkalmazzunk könnyen érthető nyelvezetet.

A szabadságuktól megfosztott külföldi és nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó személyekre vonatkozó nemzetközi emberi jogi standardok⁶

- [a 2002. évi II. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében New Yorkban, 1954. szeptember 28-án létrejött, a Hontalan Személyek Jogállásáról szóló Egyezmény](#)
- [az 1989. évi 15. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv](#)
- [a migráns munkavállalók és családtagjaik jogairól szóló nemzetközi egyezmény \[UN Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families, 18 December 1990\] angol nyelvű dokumentum](#)
- [az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai \(Mandela Szabályok\) \[United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners \(the Nelson Mandela Rules\) General Assembly resolution 70/175, annex, adopted on 17 December 2015\] angol nyelvű dokumentum](#)
- [ENSZ Közgyűlésnek nyilatkozata a nemzeti, etnikai, vallási és nyelvi kisebbséghez tartozó személyek jogairól \[Declaration on the Rights of Persons Belonging to](#)

National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities, adopted by General Assembly resolution 47/135 of 18 December 1992 *angol nyelvű dokumentum*

- UNHCR iránymutatás a menedékkérők fogvatartásával kapcsolatban (2012)
- AZ ENSZ kisebbségi különleges jelentéstevőjének jelentése ENSZ Közgyűlésnek a nemzeti, etnikai, vallási és nyelvi kisebbséghez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozata hatékonyabb érvényesítéséről *[Report by the UN Special Rapporteur on minority issues on effective promotion of the Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (A/70/212); 30 July 2015]* *angol nyelvű dokumentum*
- az 1999. évi XXXIV. törvénnyel kihirdetett, az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló, Strasbourgban, 1995. február 1-jén kelt Keretegyezmény
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának külföldi fogvatartottokról szóló ajánlása *[Council of Europe, Recommendation CM/Rec(2012)12 of the Committee of Ministers to member States concerning foreign prisoners, October 2012]* *angol nyelvű dokumentum*
- az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Európai Börtönszabályokról szóló ajánlása *[Council of Europe, Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules]* *angol nyelvű dokumentum*
- A TANÁCS 2008/909/IB KERETHATÁROZATA (2008. november 27.) a kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról

A külföldi és nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó személyek meghallgatásával kapcsolatos további dokumentumok

- Chapter 11 – Interviewing. OHCHR: Manual on human rights monitoring. Professional Training Series No 7. New York ; Geneva: UN, 2011 (HR/P/PT/7/Rev.1) *angol nyelvű dokumentum*
- Krassimir Kanev: Sérülékeny fogvatartottak – Kézikönyv a Nemzeti Megelőző Mechanizmusoknak (2021)
- Association for the Prevention of Torture (APT) and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): Monitoring Immigration Detention - Practical manual. 2014 *angol nyelvű dokumentum*
- APT: Detention Monitoring Briefings No 3 - Using Interpreters in Detention Monitoring, May 2009 *angol nyelvű dokumentum*
- The role of interpreters and intercultural mediators in the work with refugees during COVID-19 *angol nyelvű dokumentum*
- Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering, May 2021. *angol nyelvű dokumentum*

Hivatkozások

¹ A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve, kihirdette a 2011. évi CXLI. törvény. <https://njt.hu/jogszabaly/2011-143-00-00>

² UN Committee Against Torture, General Comment No. 2, CAT/C/GC/2 par 15. <https://undocs.org/en/CAT/C/GC/2>

³ SPT: The approach of the Subcommittee on Prevention of Torture to the concept of prevention of torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment under the Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment CAT/OP/12/6, 5. (j) pont.

<https://undocs.org/en/CAT/OP/12/6>

valamint Report of the UN Special Rapporteur on torture (2016) A/HRC/31/57.

<https://undocs.org/en/A/HRC/31/57>

⁴ CAT General Comment No 2, par. 22.; Report of the UN Special Rapporteur on torture (2016) A/HRC/31/57, par. 9.

⁵ Felhasznált források: Chapter 11 – Interviewing. OHCHR: Manual on human rights monitoring. Professional Training Series No 7. New York; Geneva: UN, 2011 (HR/P/PT/7/Rev.1) <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter11-MHRM.pdf>

Krassimir Kanev: Prisoners in a situation of vulnerability – A Handbook for National Preventive Mechanisms (2021) https://bim.lbg.ac.at/sites/files/bim/attachments/handbook_-_prisoners_in_a_situation_of_vulnerability_-_bhc.pdf

Association for the Prevention of Torture (APT) and United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): Monitoring Immigration Detention - Practical manual. 2014

https://www.apr.ch/sites/default/files/publications/monitoring-immigration-detention_practical-manual_0.pdf,

valamint a magyar NMM által 2021. szeptember 29-30-án szervezett „Speciális fogvatartotti csoportok esetében alkalmazható interjútechnikák” tematikájú nemzetközi workshopon elhangzottak, különös tekintettel Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes előadására.

⁶ Az APT által összeállított, külföldi <https://www.apr.ch/en/knowledge-hub/detention-focus-database/groups-situations-vulnerability/foreigners> és kisebbségekhez tartozó vagy őslakos személyekre vonatkozó: <https://www.apr.ch/en/knowledge-hub/detention-focus-database/groups-situations-vulnerability/minorities-indigenous>,

valamint a Krassimir Kanev: Prisoners in a situation of vulnerability – A Handbook for National Preventive Mechanisms (2021) 37-38. és 48. oldalán található listák alapulvételével készült.

https://bim.lbg.ac.at/sites/files/bim/attachments/handbook_-_prisoners_in_a_situation_of_vulnerability_-_bhc.pdf